

DIALEK MELAYU SARAWAK DAN BAHASA MELAYU BAKU: SATU KAJIAN PERBANDINGAN

Nabillah Bolhassan

nabillah@ucts.edu.my
Kolej Universiti Teknologi Sarawak

ABSTRAK

Kajian ini berkaitan dengan perbandingan dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku. Pengkaji memfokuskan kajian ini di Sibu, satu daerah yang pesat membangun di Sarawak kerana dialek Melayu Sarawak di sana bukanlah satu yang dominan kerana majoriti masyarakatnya berbangsa Cina. Dalam kajian ini, pengkaji memfokuskan perbandingan dari sudut kata kerja dengan menggunakan teori semantik leksikal. Objektif kajian ini adalah untuk mengenal pasti perbezaan kata kerja antara dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku serta menghuraikan perbezaan kata kerja dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu Baku. Pengkaji menggunakan kaedah menemu bual, iaitu menemu bual beberapa orang penjawat awam yang bekerja di sekitar Sibu yang bukan berasal dari Sarawak bagi mengetahui kata kerja yang sering mengelirukan mereka. Dapatan kajian mendapati 11 perkataan kata kerja dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku dipercayai boleh mendatangkan kekaburan makna kepada bukan penutur asli dialek Melayu Sarawak, namun menetap di Sibu. Melalui kajian ini, pengkaji akan dapat membantu penjawat awam yang bukan berasal dari Sarawak untuk menguasai dialek Melayu Sarawak dengan lebih mendalam. Dengan menguasai dialek Melayu Sarawak dengan lebih mendalam, individu yang bukan berasal dari Sarawak sudah pastinya dapat menjalinkan hubungan yang mesra dengan masyarakat di sana tanpa rasa prejudis.

Kata kunci: *Dialek Melayu Sarawak, bahasa Melayu baku, kata kerja*

SARAWAK MALAY DIALECT & STANDARDIZED MALAY LANGUAGE: A COMPARISON STUDY

ABSTRACT

This study relates to the comparison of the Malay dialect with the standard Malay language. The researcher focused this study in Sibu, a rapidly developing region in Sarawak because the Malay dialect is not dominant because Chinese people are the majority there. In this study, the researcher focused on comparisons of verbs using lexical semantic theory. The objective of this study is to identify differences in verbs between the Malay dialect and the Sarawak Malay Language and to explain the differences of verbs of the Malay dialect with Baku Malay. Researchers used the interview method; which it involves some civil servants working in Sibu (whom are not local person) to identify the verbs that often misled them. The findings reveal that the 11 verbs in the Malay dialect and the standard Malay language are believed to be meaningless to non-native speakers of Malay dialect, but settled in Sibu. Through this study, the researcher will be able to help civil servants who are not from Sarawak to master the Malay dialect in depth. By mastering the Malay dialects of Sarawak, individuals who are not from Sarawak will certainly have a friendly relationship with the local community.

Keywords: *Sarawak Malay Language, Malay Language, verbs*

PENGENALAN

Perbezaan dan kelebihan yang ada pada negeri bumi kenyalang, sering mendapat perhatian daripada pelancong untuk melihat dan merasai pelbagai pengalaman yang hanya terdapat di negeri Sarawak. Malah, kepelbagaian yang dimiliki itu juga menyebabkan Sarawak sering menjadi tumpuan para penyelidik dan pengkaji bahasa. Hal ini kerana, Sarawak memiliki komposisi kaum yang meliputi 27 etnik dan tidak kurang daripada 30 bahasa daripada pelbagai suku kaum. Hal ini telah menjadikan Sarawak begitu unik dari segi budaya dan bahasanya.

Di negeri Sarawak, semua suku kaum dapat hidup dengan mesra dan harmoni antara satu sama lain walaupun mempunyai pelbagai dialek yang dituturkan. Hubungan antara kaum yang sejahtera ini dipupuk oleh hubungan antara kaum yang sentiasa erat, semangat kekitaan yang baik dan bekerjasama serta yang paling utama apabila pilihan bahasa yang dipilih dalam kehidupan seharian ialah dialek Melayu Sarawak. Hubungan masyarakat yang datang dari latar belakang, agama, budaya dan cara hidup yang berbeza dengan memilih dialek Melayu Sarawak sebagai bahasa utama dalam berkomunikasi sesama mereka. Hal ini sekaligus membuktikan bahawa Dialek Melayu Sarawak menjadi teras kepada perhubungan dan perantaraan kepada semua suku kaum di Sarawak.

Asmah Haji Omar (2004) mengatakan bahawa tidak dinafikan, bahasa Melayu di negeri Sarawak masih selalu digunakan dan penggunaannya tidak terhad, terutama dalam urusan rasmi di pejabat kerajaan dan pendidikan di sekolah. Namun, sekiranya penggunaan bahasa Melayu baku dan dialek Melayu Sarawak dicampuradukkan, hal ini boleh mendatangkan keaburan makna kerana terdapat kosa kata antara bahasa Melayu baku dengan dialek Melayu Sarawak mempunyai ejaan dan sebutan yang sama tetapi membawa pengertian yang berlainan. Hal ini secara tidak langsung mengganggu interaksi dan komunikasi penjawat awam mahupun pelancong yang berasal dari semenanjung ketika berada di negeri Sarawak.

Di samping itu, perbezaan antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku secara tidak langsung boleh menimbulkan kekeliruan kepada penjawat awam dan pelancong yang berasal dari Semenanjung Malaysia ketika berada di bumi kenyalang. Rata-rata masyarakat Sarawak akan bertutur dalam dialek Melayu Sarawak dalam aktiviti sosial mereka seperti proses jual-beli. Hal ini secara tidak langsung akan menimbulkan keaburan makna terhadap beberapa perkataan yang mempunyai sebutan yang sama, tetapi membawa pengertian berbeza antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku. Selain itu, perkara ini turut mendatangkan kekangan dalam berinteraksi dalam kalangan penjawat awam yang bukan dari golongan masyarakat tempatan Sarawak. Dalam suasana tidak formal di pejabat, sudah tentu penjawat awam tempatan akan menggunakan dialek campuran untuk berkomunikasi sesama sendiri. Maka, penjawat awam yang bukan berasal dari Sarawak akan menghadapi kekeliruan dalam memahami sesetengah perkataan sekiranya tidak memahami dialek tersebut.

Berdasarkan pernyataan masalah tersebut, dialek Melayu Sarawak perlu dikaji dari sudut atau bidang yang berlainan dengan kajian sebelumnya, iaitu mengenal pasti perbezaan antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku dari semantik leksikal. Dengan adanya kajian ini, ia akan dapat membantu menyelesaikan masalah keaburan makna dalam memahami dialek Melayu Sarawak dalam kalangan masyarakat yang bukan berasal dari Sarawak.

PENYATAAN MASALAH

Menurut kajian yang telah dijalankan oleh Farid M. Onn dan Ajid Che Kob (1993), yang bertajuk *Persepsi Murid dan Guru Terhadap Pengaruh Bahasa Daerah dalam Pembelajaran Bahasa Melayu dalam Kalangan Pelajar Melayu*, sememangnya terdapat penggunaan dialek tempatan yang berleluasa semasa aktiviti pengajaran dan pembelajaran. Keadaan ini mungkin ada kaitannya dengan latar belakang seseorang guru. Beberapa orang guru bahasa Melayu di sesetengah sekolah ialah anak tempatan. Maka, mereka lebih selesa dengan dialek tempatan dan kecenderungan untuk menggunakan bahasa campuran antara dialek dengan bahasa Melayu baku adalah tinggi. Perkara ini secara tidak langsung akan menimbulkan keaburan makna dan kekeliruan dalam memahami sesuatu konteks yang ingin disampaikan oleh guru terhadap pelajarannya. Selain itu, kebiasaan berbahasa (*language habit*) dalam kalangan pelajar turut menimbulkan masalah. Sebagai contoh, pelajar tempatan akan

terbawa-bawa menggunakan dialek tempatan semasa aktiviti pengajaran dan pembelajaran di sekolah. Hal ini akan menyukarkan guru yang bukan dalam kalangan warga tempatan untuk memahami maklumat yang ingin disampaikan oleh pelajar.

Di samping itu, perbezaan antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku secara tidak langsung boleh menimbulkan kekeliruan kepada penjawat awam dan pelancong yang berasal dari Semenanjung Malaysia ketika berada di bumi kenyalang. Rata-rata masyarakat Sarawak akan bertutur dalam dialek Melayu Sarawak dalam aktiviti sosial mereka seperti proses jual-beli. Hal ini secara tidak langsung akan menimbulkan keaburan makna terhadap beberapa perkataan yang mempunyai sebutan yang sama, tetapi membawa pengertian berbeza antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku. Selain itu, perkara ini turut mendatangkan kekangan dalam berinteraksi dalam kalangan penjawat awam yang bukan dari golongan masyarakat tempatan Sarawak. Dalam suasana tidak formal di pejabat, sudah tentu penjawat awam tempatan akan menggunakan dialek campuran untuk berkomunikasi sesama sendiri. Maka, penjawat awam yang bukan berasal dari Sarawak akan menghadapi kekeliruan dalam memahami sesetengah perkataan sekiranya tidak memahami dialek tersebut.

OBJEKTIF KAJIAN

Objektif kajian ini adalah seperti berikut:

1. Mengenal pasti perbezaan kata kerja antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku.
2. Menguraikan perbezaan kata kerja dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku.

METODOLOGI KAJIAN

Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan teknik tidak berstruktur yang juga dikenali sebagai teknik temu bual terbuka. Pengkaji telah bertanyakan beberapa soalan terbuka kepada beberapa penjawat awam yang berasal dari Semenanjung Malaysia tetapi berkhidmat di Sarawak, tentang penggunaan dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku. Sesi temu bual yang diadakan, telah membantu pengkaji untuk menganalisis data dengan lebih teliti tentang kajian yang dijalankan.

SOROTAN LITERATUR

Pada 1958 A.A Cense dan E.M Uhlenbeck (dalam James T.Collins, 1987:8) menulis bahawa "Concerning Sarawak Malay Very Little is Known." Dalam ulasan mereka, huraian yang diberi mengenai dialek Melayu Sarawak hanya sebanyak tujuh baris. W.S.B Buck (1933:187-192) pula menyatakan hanya terdapat sebuah tulisan yang pernah terbit tentang dialek Melayu Sarawak sebelum merdeka.

Dalam kajian lain yang bertajuk 'Penyelidikan Dialek Melayu Di Malaysia: Isu Perspektif' (1993), James T.Collins menjelaskan bahawa antara dialek Melayu yang dikenal pasti dan yang paling kurang dikaji, serta paling kurang diuji ialah dialek Selangor. Menurut James T.Collins, dialek ini merupakan dialek yang awal-awal lagi tersenarai dalam daftar yang diterima umum. Sehingga 1985, tidak ada data linguistik tentang ragam ini yang telah dikumpulkan secara sistematik. James T.Collins turut menjelaskan biarpun banyak pencapaian yang mengagumkan telah diperoleh daripada dialektologi Melayu pada dua dekad yang lalu, namun, kemajuan telah terbantut kerana kegagalan pengkaji mengenal pasti dan kemudiannya menyetepikan premis yang tidak saintifik yang mengutamakan kategori atno politik yang lapuk dengan perspektif geografi. James T.Collins berpendapat bahawa perkembangan yang paling menonjol dalam kajian dialek Melayu ialah kesedaran yang semakin meningkat bahawa dialek Pantai Timur Semenanjung Tanah Melayu membentuk subkelompok yang dapat dikenal. Perbezaan bunyi yang dimiliki bersama serta kelainan leksikon dan morfosintaksis kuat sekali menyokong teori bahawa ragam bahasa yang kini disebut sebagai dialek Melayu Kelantan, Ulu Terengganu, Persisir Pantai Terengganu, dan Pahang pasti membentuk satu kelompok dialek pada suatu ketika zaman dahulu.

Berdasarkan artikel yang bertajuk ‘Lang’ kah ‘Pintu’? Perubahan Leksikal Masyarakat Melayu Sarawak Dewasa Ini, Monaliza Sarbini-Zin et al. berpendapat bahawa bahasa sentiasa mengalami perubahan. Perubahan yang paling ketara adalah dari segi kosa kata sesuatu bahasa mahupun dialek.

“Mun kau nak tido, tido dalam telok nun. Jangan tergeley-geley sitok. Lang ya tutup, sik urang nangga kau melandut jangkak tok.”

“Mun kau nak tido, masok dalam bilit. Jangan gurin sitok. Tutup pintu, sik urang nangga ko tido jangkak tok.”

Ungkapan di atas merupakan ungkapan yang biasa digunakan dalam kehidupan seharian masyarakat Melayu Sarawak oleh generasi yang berbeza. Ungkapan *“Mun kau nak tido, tido dalam telok nun. Jangan tergeley-geley sitok. Lang ya tutup, sik urang nangga kau melandut jangkak tok.”* merupakan ungkapan yang lebih dekat dalam kalangan warga emas berbanding dengan generasi muda yang mungkin ada antara mereka tidak memahami sesetengah perkataan dalam ungkapan tersebut. Walaupun maksud ayat adalah sama, namun terdapat kosa kata yang berbeza, perkara ini sekaligus mengubah lenggok dan daftar bahasa yang digunakan. Dialek Melayu Sarawak mengami perubahan yang agak ketara seiring dengan perubahan zaman dan proses modenisasi seperti bahasa lain. Sukar untuk membendung perubahan atau peralihan yang berlaku dalam penggunaan bahasa dalam sesebuah masyarakat. Perubahan bukanlah berlaku sekelip mata iaitu secara semulajadi tetapi secara perlahan dan tidak disengajakan mahupun diatur. Antara faktor yang menyumbang kepada peralihan atau perubahan dalam bahasa ialah proses asimilasi (proses untuk memudahkan artikulasi), faktor sosial, status ekonomi, proses urbanisasi atau sikap penutur sesuatu bahasa itu sendiri. Manusia sering mencari jalan bagi memudahkan cara untuk berkomunikasi dan berinteraksi. Keperluan manusia untuk memudahkan cara sebutan atau ejaan telah mendorong mereka untuk menjadi lebih kreatif dan inovatif. Tanpa disedari secara tidak langsung, ‘pengurangan’ sebutan, ejaan atau morfem ini sebaliknya menambah perkataan baru atau melahirkan variasi lain serta ‘memperkayakan’ kosa kata sesuatu bahasa.

Sesetengah kosa kata dalam dialek Melayu Sarawak lama jarang digunakan dalam era ini terutama bagi golongan muda. Tanda perubahan dalam pilihan leksikal bukan sahaja dapat didengarai daripada perbualan rawak, malah dapat dilihat secara jelas dalam penulisan atau perbualan bertulis tidak formal dalam rangkaian media sosial. Sebagai contoh, perkataan gadongagak jarang digunakan, sebaliknya anak-anak muda lebih sering menggunakan perkataan ijo yang bermakna hijau. Begitu juga dengan perkataan purple bagi menggantikan perkataan engkodok. Perkataan lipstick kerap digunakan untuk menggantikan perkataan dialek Melayu Sarawak bicu. Selain itu, masyarakat juga lebih selesa menggunakan perkataan pupor yang digantikan dengan perkataan compact powder. Perkara ini jelas menunjukkan pengaruh bahasa Inggeris yang ketara dalam perbualan seharian masyarakat Melayu tempatan. Tidak dinafikan masih ramai penutur asli dialek Melayu Sarawak menggunakan perkataan manok namun perkataan ayang, yang sama erti dengannya juga masih popular dan kerap digunakan. Hal ini turut berlaku dengan penggunaan perkataan moto. Dalam dialek Melayu Sarawak moto membawa pengertian kereta. Jelaslah bahawa, bahasa Melayu standard didapati lebih kerap digunakan oleh generasi muda Melayu Sarawak. Pengkaji mendapati perubahan ketara terjadi dalam kalangan masyarakat Melayu Sarawak yang bermastautin di kawasan bandar. Faktor yang telah mempengaruhi seleksi dan perubahan leksikal dalam dialek Melayu Sarawak ialah perkahwinan campur, pendidikan, pengaruh media, proses urbanisasi dan status ekonomi. Perubahan tersebut merupakan perubahan yang baik jika diamati dari sudut positif kerana keadaan ini menunjukkan betapa bahasa itu sesuatu yang dinamik.

Asmah Haji Omar (1977) telah menghasilkan makalah yang bertajuk "The Phonological Diversity of The Malay Dialects." Dalam kajian tersebut beberapa aspek fonetik dialek Melayu Sarawak telah dicatat, termasuk geseran lelangit lembut pada akhir kata serta bentuk [a] pada akhir kata. Justeru, Asmah Haji Omar berhasil menulis sebuah monograf yang membahaskan dialek Melayu di Semenanjung Malaysia dan di Sarawak. Langkah ini dilihat sebagai usaha awal ke arah pembangunan tatabahasa bandingan dialek Melayu. Menerusi kajian ini juga telah terbukti bahawa, pengkaji bahasa Melayu telah mula memberi perhatian kepada dialek yang terdapat di Sarawak

dengan menyentuh perbezaan yang terdapat pada dialek Melayu Sarawak dengan dialek yang terdapat di Semenanjung Malaysia terutamanya dalam aspek fonetik.

Menurut Asmah Haji Omar (1993), banyak bahasa yang sekeluarga dengan bahasa Melayu dan jumlah penutur bahasanya jauh lebih banyak daripada jumlah penutur bahasa Melayu. Asmah Haji Omar menganggap bahawa dialek Melayu Sarawak mempunyai tiga subdialek utama, iaitu:

- i. Subdialek bahagian pertama, yang berpusat di Kuching
- ii. Subdialek Saribas yang terdapat di bahagian kedua
- iii. Subdialek Sibul

Berdasarkan kajian ini, Asmah Haji Omar mendapati bahawa subdialek Kuching mempunyai satu sahaja diftong, iaitu -oy. Misalnya:

Kuching	Bahasa Standard
paloy [pa.loi]	bodoh
kusoy [ku.soi]	sejenis kuih

Manakala diftong aw dan ay yang terdapat dalam bahasa standard mempunyai kesejajaran dengan o dan e dalam subdialek Kuching atau dalam erti kata lain diftong tersebut mengalami pemonoftongan dalam subdialek Kuching. Contohnya:

Kuching	Bahasa Standard
pulo [pu.lo]	pulau
pande [pan.də]	pandai

Berdasarkan kajian ini lagi, Asmah Haji Omar mendapati bahawa dalam penyebaran konsonan nasal, subdialek Kuching turut memperlihatkan persamaan dengan bahasa Standard serta beberapa dialek di Semenanjung seperti dialek Johor dan Kedah. Namun, dalam subdialek Kuching konsonan dalam lingkungan awal kata lebih kerap berlaku daripada dalam dialek lain atau juga dalam bahasa standard. Hal ini kerana, konsonan nasal dalam lingkungan dialek semenanjung hanya mempunyai fungsi fonologi, sedangkan subdialek Kuching dalam lingkungan yang sama sebahagian besarnya ialah morfologi ng di awal kata dalam subdialek Kuching membentuk kata kerja aktif. Fungsinya sejajar dengan mē- dalam bahasa standard. Contohnya:

Kuching	Bahasa Standard
beri [be.li]	beri
meri [mē.ri]	membeli
beli [be.li]	meli
meli [mē.li]	membeli

Contoh untuk ny:

Kuching	Bahasa Standard
sangkut [sar.kut]	sangkut
nyangkut [nar.kut]	menyangkut
coba [fo.ba]	cuba
nyoba [no.ba]	mencuba

Asmah Haji Omar turut membuat perbandingan subdialek Kuching dengan subdialek yang lain dalam kajiannya ini. Perbezaan yang jelas dari segi fonologi antara subdialek Kuching dengan subdialek Saribas terletak pada pengucapan [a] pada akhir kata. Dalam subdialek Kuching, [a] tetap [a], tetapi kesejajarannya dalam dialek Saribas ialah O.

Kuching	Bahasa Standard
ada [a.da]	ado
raja [ra.dʒa]	rajo

Manakala bagi subdialek Sibul pula sama dengan subdialek Kuching kecuali dalam pengwujudan 'r'. Dalam subdialek Sibul pewujudannya ialah frikatif uvular R.

Kuching	Bahasa Standard
marah [ma.rah]	marah
rakit [ra.kit]	rakit

Dialek Sarawak mempunyai ciri yang khusus yang tidak ada pada dialek lain. Iaitu, wujudnya bunyi frikatif velar atau frikatif uvular dalam lingkungan sebelum kesenyapan, pengucapan [a] akhir kata, dan bukannya ɛ seperti dialek Johor. Manakala perbezaan yang ketiga pemonofongan pada aw dan ay. Asmah Haji Omar turut berpendapat bahawa dialek Sarawak lebih dekat dengan dialek Johor jika dibandingkan dengan dialek yang lain. Asmah Haji Omar membuat tafsiran bahawa dialek Sarawak merupakan dialek yang alam geografinya (sebelum meninggalkan Semenanjung) terletak dekat dengan kawasan yang menurunkan dialek Johor sekarang. Adalah tidak mustahil bahawa penutur yang mungkin berpindah ke Sarawak dari Semenanjung adalah mereka yang dahulunya tinggal di Semenanjung Selatan.

DAPATAN & PERBINCANGAN

Menurut Kamus Linguistik (1997), kata kerja ialah golongan kata yang berperanan sebagai predikat dalam ayat, perkataan yang boleh menjadi unsur dalam binaan frasa kerja serta kata yang menunjukkan perbuatan. Berikut merupakan perkataan yang telah dikenal pasti mempunyai bunyi sebutan yang sama antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku tetapi berbeza dari segi maknanya yang tergolong dalam golongan kata kerja. Golongan kata kerja berikut adalah golongan kata kerja dalam dialek Melayu Sarawak.

Jadual 1: Perbezaan Makna Kata Kerja Dialek Melayu Sarawak dengan Bahasa Melayu

Bil.	Perkataan	Dialek Melayu Sarawak	Bahasa Melayu Baku
1.	agak [a.gaʔ]	menemui seseorang	kira, sangka, rasa
2.	jenak [je.naʔ]	nyenyak	jangka waktu yang singkat
3.	kelakar [ke.la.kar]	bercakap, perbualan	jenaka, gurau-senda
4.	marak [mā.raʔ]	membazir	(semarak) semarak cahaya, seri
5.	olah [o.lah]	karenah, tingkah laku	cara berbuat sesuatu
6.	padah [pa.dah]	beritahu	padahan, satu alamat, tanda yang menunjukkan sesuatu
7.	pelan [pe.lan]	satu tindakan yang menunjukkan seseorang itu mempertahankan orang lain	rajah yang menggambarkan bentuk serta ukuran sesuatu bangunan, kawasan
8.	tangga [taŋ.ga]	tengok, lihat	tempat tumpuan kaki yang bertingkat-tingkat untuk naik turun rumah
9.	telus [te.lus]	muncul	mudah difahami, diketahui (tiada hal yang tersembunyi)

10.	tetak [te.taʔ]	ketawa	memotong, memenggal sesuatu dengan benda
11.	tikam [ti.kam]	baling	perbuatan menusuk dengan benda tajam

Jadual 1 di atas menjelaskan perkataan yang dikenal pasti mempunyai bunyi sebutan yang sama antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku dalam golongan kata kerja bagi dialek Melayu Sarawak.

Antara perkataan yang tergolong dalam golongan kata kerja yang turut menjadi kekeliruan ialah perkataan "agak". Dalam dialek Melayu Sarawak, "agak" ialah menemui seseorang. Manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "agak" ialah kira, jangka, ataupun rasa. Kata ini dianggap turut tergolong dalam polisemi kerana perkataan ini terdiri daripada satu bentuk yang sama, iaitu sama ejaan dan sebutan namun berbeza daripada sudut makna. Ayat di bawah dapat menerangkan perbezaan makna tersebut.

1. (i) "Kau tidak pergi agak Ros ke?" tanya Puan Hayati kepada sahabat baiknya.
(ii) "Dia tidak menghadiri mesyuarat kerana perlu ke klinik agaknya." ujar Saiful.

Seterusnya ialah perkataan "jenak". Perkataan "jenak" dalam dialek Melayu Sarawak ialah nyenyak, lelap atau tidak sedar apa-apa ketika sedang tidur. Manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "jenak" ialah jangka waktu yang sangat singkat. Ternyata makna perkataan ini dalam dialek Melayu Sarawak mahupun bahasa Melayu baku berbeza walaupun ejaan dan sebutannya adalah sama. Berikut merupakan ayat yang dapat menerangkan perbezaan perkataan "jenak".

2. (i) Adik tidur dengan jenak setelah didodoi oleh ibu.
(ii) Amirul bersyukur dapat bersua muka dengan rakan baiknya walau sejenak cuma.

Bagi perkataan "kelakar", dalam dialek Melayu Sarawak membawa maksud bercakap atau perbualan. Manakala, dalam bahasa Melayu baku pula perkataan "kelakar" bermaksud jenaka atau gurau-senda (Kamus Dewan, 2010). Menurut Abdullah Hassan (2005), kelakar turut bersinonim dengan lawak, seloroh, dan olok-olok. Berdasarkan teori semantik leksikal dalam disiplin polisemi, penggunaan perkataan "kelakar" yang membawa maksud berbeza dapat dilihat dalam contoh ayat berikut:

3. (i) Mak dan Sarah berkelakar sambil memotong sayur di dapur.
(ii) Ahmad seorang yang kelakar sehingga menyebabkan dia disenangi ramai orang.

Ayat 3 (i) merupakan ayat dalam dialek Melayu Sarawak yang membawa maksud "kelakar" ialah perbuatan bercakap. "Kelakar" dalam dialek ini terdiri daripada kata kerja manakala "kelakar" dalam bahasa Melayu baku pada ayat 3 (ii) bermaksud jenaka terdiri daripada kata nama. Disiplin polisemi yang terdapat dalam semantik leksikal bermaksud satu perkataan itu mempunyai bentuk asal yang sama, makna yang berbeza, serta satu masukan dalam kamus (F.R Palmer, 1989). Jelas bahawa, perkataan "kelakar" mempunyai ejaan dan sebutan yang sama namun berbeza dari maknanya mengikut situasi, iaitu situasi ketika berbual menggunakan dialek Melayu Sarawak ataupun bahasa Melayu baku.

Perkataan yang seterusnya turut menimbulkan keaburan makna antara dialek Melayu Sarawak dengan bahasa Melayu baku ialah "marak". "Marak" dalam dialek Melayu Sarawak ialah membazir. Manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "marak" bermaksud (semarak) semarak cahaya atau seri. Ayat di bawah dapat menerangkan dengan lebih jelas perbezaan makna tersebut.

4. (i) Encik Salleh sentiasa berpesan kepada ahli keluarganya agar jangan marak menggunakan elektrik di rumah.
(ii) Tema majlis perasmian bulan bahasa peringkat sekolah di daerah itu ialah "Semarakkan Bahasa Kebangsaan."

Seterusnya ialah perkataan "olah". Perkataan ini turut tergolong dalam disiplin polisemi kerana dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku, walaupun memiliki ejaan dan sebutan yang sama tetapi berbeza dari sudut maknanya. "Olah" dalam dialek Melayu Sarawak ialah karenah atau tingkah laku. Manakala dalam bahasa Melayu baku bermaksud cara berbuat sesuatu. Ayat dibawah dapat menerangkan dengan lebih nyata perbandingan makna perkataan "olah".

5. (i) Encik Daud sangat pelik dengan olah isterinya sejak berbadan dua ini.
(ii) Pelajar sastera telah mengolah puisi itu menjadi lebih puitis untuk dideklamasikan.

Melalui contoh ayat diatas, jelas bahawa perkataan 'olah' termasuk dalam salah satu sumber polisemi iaitu homonim yang diinterpretasikan kembali. Hal ini kerana kedua-dua makna 'olah' sama ada dalam bahasa Melayu baku mahupun dialek Melayu Sarawak masih berhubungan terutamanya apabila kedua leksemnya berdekatan. Perkataan ini dianggap masih berhubungan kerana menggambarkan tentang kelakuan dan perbuatan manusia.

Seterusnya ialah perkataan "padah". Perkataan ini turut menjadi kekeliruan kerana dalam dialek Melayu Sarawak, perkataan ini membawa maksud beritahu. Sedangkan dalam bahasa Melayu baku "padah" bermaksud padahan, satu alamat atau tanda yang menunjukkan sesuatu. Menurut Abdullah Hassan (2005) perkataan "padah" turut bersinonim dengan akibat, balasan, dan hukuman. Perkataan ini dapat dibezakan dengan nyata dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku melalui ayat berikut:

6. (i) "Tolong padah dengan mak, ayah balik lewat malam ini," pesan Encik Sulaiman.
(ii) Padah bersekedudukan tanpa ikatan, pasangan itu telah ditangkap oleh pihak berkuasa semalam.

Saeed (2000) berpendapat bahawa, polisemi ialah bentuk sebutan atau ucapan yang sama. Jelaslah bahawa, perkataan "padah" dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku merupakan satu kata yang tergolong dalam semantik leksikal disiplin polisemi kerana mempunyai sebutan yang sama tetapi berbeza dari sudut makna.

Berikutnya, perkataan "pelan". Kebanyakan penutur asli masyarakat Sarawak mendefinisikan "pelan" sebagai tindakan yang menunjukkan seseorang itu mempertahankan orang lain. Manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "pelan" ialah rajah yang menggambarkan bentuk serta ukuran sesuatu bangunan atau kawasan. Perkataan yang turut bersinonim dengan perkataan "pelan" dalam bahasa Melayu baku ialah, lakaran, lukisan, gambar, rangka, rajah, dan peta (Abdullah Hassan, 2015). Ayat di bawah dapat menerangkan lagi dengan lebih terperinci perbezaan makna perkataan tersebut.

7. (i) Ibu selalu pelan terhadap adik walaupun sudah berkali-kali adik melakukan kesalahan yang sama.
(ii) Pelan yang dilukis oleh jurutera muda itu sangat teratur dan kemas.

Seterusnya ialah perkataan "tangga". Ketika menjalankan kajian terhadap penjawat awam di Sibul, responden keempat turut mengakui bahawa perkataan "tangga" merupakan salah satu perkataan yang menyebabkan berlakunya kekaburan makna ketika beliau berinteraksi dengan rakannya. Dalam dialek Melayu Sarawak, "tangga" ialah tengok atau lihat. Manakala dalam bahasa Melayu baku, "tangga" membawa makna tempat untuk tumpuan kaki yang bertingkat-tingkat untuk naik turun rumah. Menurut Abdullah Hassan (2015), perkataan yang bersinonim dengan perkataan "tangga" ialah peringkat, tingkat, taraf, paras, dan skala. Perbezaan makna tersebut dapat dirungkai dengan lebih jelas berdasarkan ayat ini:

8. (i) "Tolong tanggakan adik sekejap ya, mak nak ke pasar," pinta Mak Leha kepada anak sulungnya.
(ii) Pasangan pengantin itu bersama-sama turun dari tangga menuju ke pelamin untuk bersanding.

Perkataan "telus" juga merupakan antara perkataan yang menimbulkan keaburan makna dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku. "Telus" dalam dialek Melayu Sarawak membawa maksud muncul. Manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "telus" ialah sesuatu yang mudah difahami atau diketahui. Atau dalam erti kata lain bermaksud tiada hal yang tersembunyi. Selain itu, perkataan "telus" juga bersinonim dengan perkataan tembus, bolos, bobos, lulus, lepas, lalu, serap, resap, jerap, dan kejap (Abdullah Hassan, 2015). Ayat dibawah dapat menjelaskan dengan lebih terperinci mengenai makna "telus".

9. (i) "Awak telus juga akhirnya, lama saya tunggu," ujar Asyraf apabila terlihat kelibat rakan baiknya.
(ii) Perbincangan semasa mesyuarat tersebut perlu telus supaya tidak ada masalah di kemudian hari.

Melalui contoh ayat diatas, jelas bahawa perkataan 'telus' termasuk dalam salah satu sumber polisemi iaitu homonim yang diinterpretasikan kembali. Hal ini kerana kedua-dua makna 'telus' sama ada dalam bahasa Melayu baku mahupun dialek Melayu Sarawak masih berhubungan terutamanya apabila kedua leksemnya berdekatan. Perkataan ini dianggap mempunyai hubungan kerana keduanya menunjukkan sesuatu yang nyata dan tidak berselindung.

Seterusnya ialah perkataan "tetak". Walaupun perkataan "tetak" dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku tergolong dalam golongan kata yang sama, iaitu kata kerja, namun tetap membawa pengertian yang berbeza. "tetak" dalam dialek Melayu Sarawak bermaksud ketawa, manakala dalam bahasa Melayu baku pula, "tetak" didefinisikan sebagai memotong atau memenggal sesuatu dengan benda. Berdasarkan disiplin polisemi yang terdapat dalam teori leksikal, perbezaan perkataan "tetak" dapat dilihat dengan lebih jelas dalam contoh ayat berikut:

10. (i) Aminah tetak apabila suaminya membuat jenaka.
(ii) Pemilik premis itu telah ditetak oleh penyamun yang bersenjatakan sebilah parang.

Menurut Mukhtar dan Khalil (2006), disiplin polisemi merupakan satu perkataan yang sama ejaan dan bunyi, namun mempunyai beberapa makna berdasarkan penggunaannya dalam lingkungan sosial. Berdasarkan ayat 10 (i) dan 10 (ii) jelas bahawa perkataan "tetak" membawa makna yang berbeza, sama ada dalam dialek Melayu Sarawak mahupun bahasa Melayu baku.

Berikutnya, perkataan yang turut membawa keaburan makna ialah "tikam". Semasa kajian lapangan dijalankan, responden kelima telah mengatakan bahawa perkataan tersebut membawa makna yang berlainan dengan makna yang difahaminya sebelum berkhidmat di Sarawak sehingga adakalanya menyebabkan berlakunya salah faham ketika beliau berinteraksi menggunakan perkataan tersebut. Hal ini kerana, "tikam" dalam dialek Melayu Sarawak membawa pengertian baling, manakala dalam bahasa Melayu baku bermaksud perbuatan menusuk dengan benda tajam. Perbezaan makna bagi perkataan "tikam" boleh diperhatikan dalam contoh ayat berikut:

11. (i) Rafi dengan tidak sengaja telah menikam batu ke arah kawannya ketika bermain di taman permainan petang tadi.
(ii) Penceroboh yang telah ditangkap itu hampir-hampir menikam anggota polis yang menahannya dengan sebilah pisau.

Berdasarkan kedua-dua ayat tersebut, jelas menunjukkan bahawa perkataan ini tergolong dalam disiplin polisemi yang terkandung dalam semantik leksikal, kerana menurut Mansoer Patada (2010), polisemi merupakan suatu kata yang mengandungi satu set gugusan makna yang berbeza.

Melalui contoh ayat diatas, jelas bahawa perkataan ‘tikam’ termasuk dalam salah satu sumber polisemi iaitu homonim yang diinterpretasikan kembali. Hal ini kerana kedua-dua makna ‘tikam’ sama ada dalam bahasa Melayu baku mahupun dialek Melayu Sarawak masih berhubungan terutamanya apabila kedua leksemnya berdekatan. Perkataan ini dianggap masih berhubungan kerana menggambarkan sesuatu yang perbuatan yang menggunakan anggota badan.

KESIMPULAN

Masyarakat Melayu Sarawak memainkan peranan penting dalam mengangkat dialek Melayu Sarawak terutamanya terhadap penjawat awam yang tidak mahir dan mempunyai masalah dalam memahami dialek tersebut. Masyarakat Melayu Sarawak seharusnya membantu mereka yang belum menguasai dialek ini dapat menguasainya dengan baik bagi mengelakkan daripada berlakunya kekaburan makna, salah faham, prejudis dan sebagainya. Hal ini bukanlah bermaksud terlalu mengagungkan dialek semata dan tidak mengendahkan kepentingan bahasa Melayu, tetapi perkara ini adalah untuk memudahkan perhubungan serta menjalinkan hubungan mesra sesama masyarakat. Secara tidak langsung, perkara ini turut dapat mengekalkan keharmonian rakyat Malaysia kerana menguasai pelbagai dialek dari lain negeri.

Sekiranya penjawat awam yang bertugas di Sarawak mengalami kesukaran untuk memahami dialek Melayu Sarawak, perkara ini boleh menyebabkan berlakunya salah faham dan buruk sangka antara masyarakat di sana dengan mereka kerana beberapa perkataan yang terdapat dalam dialek Melayu Sarawak dan bahasa Melayu baku mempunyai bunyi yang sama namun berlainan makna. Jika perkara ini hanya dibiarkan, sudah pasti akan menyebabkan situasi janggal dan tidak harmoni antara penjawat awam yang menetap di Sarawak dengan masyarakat di sana kerana rasa prejudis dan buruk sangka boleh berlaku dalam kalangan mereka sekiranya salah sangka terhadap perkataan yang mempunyai kekaburan makna. Maka, diharap dengan adanya kajian ini dapat membantu penjawat awam yang bertugas di Sarawak dapat menguasai dialek Melayu Sarawak bagi mengelakkan berlakunya buruk sangka dan prejudis dalam kalangan mereka dengan masyarakat di sana.

BIBLIOGRAFI

- Abdul Hamid Mahmood. (1993). *Simposium Dialek: Penyelidikan dan Pendidikan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdullah Hassan. (2005). *Linguistik Am*. Batu Caves: PTS Professional Publishing Sdn. Bhd.
- Abdullah Hassan, Ainon Mohd. (2005). *Kamus Seerti Bahasa Melayu*. Batu Caves: PTS Professional Publishing Sdn. Bhd.
- Abdullah Hassan, Ainon Mohd. (2005). *Tesaurus Bahasa Melayu*. Batu Caves: PTS Professional Publishing Sdn. Bhd.
- Asmah Haji Omar. (1977). *The Phonological Diversity of The Malay Dialects*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. (1993). *Susur Galur Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. (2004). Languages of Sarawak: In The encyclopedia of Malaysia. *Kuala Lumpur: Archipelago Press. Volume 9*. 34-35.
- Buck, W.S.B. (1933). Vocabulary of Sarawak Malay. *Sarawak Musuem Journal. Volume 4(13)*. 187-192.
- Chamber J.K,& Trudgill P,. (1989). *Dialektologi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins, James T. (1987). *Dialek Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins, James T. (1993). Penyelidikan dialek Melayu di Malaysia: Isu Perspektif. *Jurnal Dewaan Bahasa. Jilid 37. Bil. 7*. 580-602.
- Farid M. Onn dan Ajid Che Akob. (1993). Persepsi Murid dan Guru Terhadap Pengaruh Bahasa Daerah dalam Pembelajaran Bahasa Melayu di Kalangan Pelajar Melayu. *Simposium Dialek: Penyelidikan dan Pendidikan*. 61-80.
- Francis W.N. (1983). *Dialectology An Introduction*. Singapura: Huntsment Ofset Printing Ltd. Ptd.
- Indirawati Zainal. (2013). Semantik Leksikal: Penjenisan dan Hubungan Makna. *Dewan Bahasa. Bilangan 3(8)*. 29-35.
- Mansoer Pateda. (2010). *Semantik Leksikal*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Mario A.Pei,. & Gaynor F,. (1960). *A Dictionary of Linguistics*. London: Peter Owen.
- Meriem, S.B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. Thousand Oaks Califf: Sage Publication.
- Mohd. Ali Salim. (2015). *Dialek Melayu Sarawak Perkataan, Ayat, dan Perbualan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Monaliza Sarbini-Zin, et al. (2012). ‘Lang’ Kah ‘Pintu’? Perubahan Leksikal Masyarakat Melayu Sarawak Dewasa Ini. *Issues in Language Studies. Volume 1 (2)*.
- Mukhtar, Khalil. (2006). *Semantik*. Pekan Baru: Cendikia Insani.
- Nik Safiah Karim. (1993). Dialek Sosial dan Tatatingkat Bahasa di Malaysia. *Simposium Dialek: Penyelidikan dan Pendidikan*. 27-4.
- Nik Safiah Karim. (2011). *Tatabahasa Dewan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Palmer F.R. (1989). *Semantik*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Parera, J.D. (2004). *Teori Semantik (Edisi Kedua)*. Jakarta: Erlangga.
- Ramli Md. Salleh. (1997). *Kamus Linguistik*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Saedd, John.I (2000). *Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Siti Hawa Haji Salleh. (1993). Unsur-unsur Dialek dalam Naskhah Melayu Lama. *Simposium Dialek: Penyelidikan dan Pendidikan*. 104-119.
- S.Nathesan. (2001). *Makna dalam Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Teuku Iskadar. (2010). *Kamus Dewan Edisi Keempat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Wan Robiah Meor et.al. (2013). Kekeliruan Makna Kata Sifat dalam Kalangan Remaja Sarawak: Satu Tinjauan Awal. *Issues in Language Studies. Volume 2(2)*. 111-116.
- Zainal Abidin Masleh. (2011). *Kajian Etnolinguistik terhadap Kelestarian Bahasa Bhuket dan Bahasa Lahanan di Daerah Belaga, Sarawak*. Serdang: Tesis PHD
- Zainal Abidin Merjan. (1992). *Daftar Kata Bahasa Malaysia-Dialek Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zainal Kling. (1976). Life, Cycle and The Socialisation of Values Among Rural Malay in Sarawak. *Sarawak Museum Journal. Volume 24(45)*. 1-33.